
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXXVII, 2

SECTIO J

2024

* Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Instytut Wspomagania Rozwoju
Człowieka i Edukacji

** Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Szkoła Doktorska

MONIKA KUPIEC*, NATALIA TWARDOSZ**

ORCID: 0000-0002-4479-9753; mkupiec@aps.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9549-778X; natalia.twardosz@uken.krakow.pl

*Nauczycielska twórczość literacka dla dzieci jako narzędzie
(auto)kreacji w rozwoju zawodowym*

Teachers' Literary Work for Children as a Tool for (Self-)Creation in Professional Development

PROPOZYCJA CYTOWANIA: Kupiec, M., Twardosz, N. (2024). Nauczycielska twórczość literacka dla dzieci jako narzędzie (auto)kreacji w rozwoju zawodowym. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 37(2), 111–122. DOI: 10.17951/j.2024.37.2.111-122.

ABSTRAKT

Autorski tekst literacki dla dzieci nauczycielki wychowania przedszkolnego na kanwie doświadczeń zawodowych, wydany w postaci książkowej, to szczególne narzędzie oddziaływania na dziecko i rozwoju nauczyciela. Celem głównym artykułu było dotarcie do uwarunkowań motywacji nauczycielki do aktywności literackiej dla dzieci. Posłużono się indywidualnym studium przypadku, z wykorzystaniem tekstu literackiego i wywiadu z jego autorką. Zastosowaną techniką badawczą jest analiza treści wywiadu z autorką oraz analiza jej tekstu literackiego. W analizie sięgnięto po kategorie związane z jedną z perspektyw istnienia w biografii – czułego narratora. W tekście nauczycielka utrwaliła potrzeby realnego dziecka. U genezy autorskiej książki leży terapeutyczne oddziaływanie nauczyciela na dziecko oraz oddziaływanie samego tekstu. Proces tworzenia tekstu literackiego dla dzieci połączył świadomość nauczycielki co do własnych możliwości wpływania na to, kim jest, oraz stał się narzędziem własnego rozwoju. Autorska książka dla dzieci nauczycielki wychowania przedszkolnego jest narzędziem (auto)kreacji – opowieścią o dziecku i o niej samej.

Słowa kluczowe: nauczyciel; twórczość; książka dla dzieci; autokreacja; rozwój

WPROWADZENIE

Według Butler rozwój wynika z motywacji oraz potrzeb człowieka i jest skierowany na poprawę własnej praktyki zawodowej. Zdaniem badacza nauczyciel powinien posiadać umiejętność przekazywania nie tylko swojej wiedzy, ale również percepcji świata (Butler, 1992, za: Gaś, 2001, s. 41–42). Dążenie do rozwoju zawodowego i osobistego to jedno z podstawowych założeń kompetencji autokreacyjnych zdaniem Dudzikowej (1993, s. 26). Autokreacja jest sensem poszukiwania siebie, własnych celów oraz potencjału. Połączona z wiedzą, pozwala na kształtowanie własnej kreatywności i aktywności. U jej podstaw leży m.in. innowacja, która jest głównym warunkiem podjętych aktywności. Dzięki niej uczą się uczeń i nauczyciel. W autokreacji i innowacji nauczyciel doskonali samego siebie poprzez różnorodne doświadczenia – rozwijają się jego osobowość i emocje (Bozorovna, 2023, s. 158). Jak pisze Łukasik (2020, s. 85), „jedynie osoba nastawiona na rozwój, w który wpisana jest zmiana, ale i dążenie do założonych celów, ciągle odkrywanie siebie, wykraczanie poza ramy schematycznego myślenia o sobie w stronę odkrywania własnego potencjału, możliwości, talentów, pasji, jest w stanie zmotywować ucznia do zaangażowania się we własny rozwój, uczenia się przez całe życie”. Zależność ta wymaga refleksji nad sobą, swoimi możliwościami, potencjałem i postawami. Nauczyciel będzie budował poczucie samoakceptacji i sprawstwa oraz przede wszystkim będzie rozwijał pasje swoich uczniów, jeśli sam będzie potrafił rozwijać siebie.

Rozwój zawodowy jest ściśle powiązany z życiem osobistym. Jak podkreśla Day (2008, s. 168), „wplecione w życie nauczycieli, ich osobiste i zawodowe biografie, są związane z tym, jakimi ludźmi się stali”. To świadome działanie ukierunkowane na zmianę siebie, szkolnego społeczeństwa, przekraczanie własnych granic i ograniczeń (Kozielecki, 1991, s. 18). Kreatywne podejście w nauczaniu, m.in. poprzez sztukę (pisarstwo, malarstwo, rysunek itd.), wymaga motywacji i gotowości do podejmowania ryzyka (Oreck, 2004). Oreck zauważa, że dla nauczycieli wykorzystywanie własnych umiejętności artystycznych oraz kreatywności w nauczaniu jest wyzwaniem, a powinni ufać własnej intuicji, aby odpowiadać na indywidualne potrzeby ucznia. Zasoby osobowe oraz nastawienie na rozwój powinny być pielęgnowane w programach rozwoju zawodowego nauczycieli (Oreck, 2004, s. 67), w tym w ramach studiów akademickich.

Rozwój nauczyciela będzie dotyczył rozwoju ucznia, ponieważ jego brak generuje rutynę, schematyzm, konformizm, wypalenie zawodowe (Łukasik, 2018). Nauczanie jest bowiem oparte na wzajemności i dialogu, co wielokrotnie akcentował Korczak (1987). Dla Korczaka autorska bajka była właśnie owym pretekstem do rozmowy z dzieckiem, testem wyobraźni, sprawdzianem refleksu, pamięci i dziecięcej uwagi (Chęcińska, 2015, s. 40).

Bajka adresowana do dzieci autorstwa czynnej nauczycielki wychowania przedszkolnego, inspirowana doświadczeniami w pracy zawodowej, wydana

w postaci książkowej (Tomczyk, 2022), jawi się jako szczególne narzędzie oddziaływania na odbiorcę i narzędzie rozwoju nauczyciela – w perspektywie czułego narratora (Krawczyk-Bocian, 2023, s. 31) jest naturalną potrzebą i aktem mocy. Autorka jako czuły narrator utrwaliła stany psychiczne realnego dziecka w książce, a także ukazała, że małość i kruchość, które darzy uwagę w rzeczywistości pozatekstowej, są ważne. Co więcej, bajka o niskim poczuciu własnej wartości małego jeża to gotowe narzędzie czułego oddziaływania w codzienności zawodowej.

Czułość jako perspektywa poznawcza i emocjonalna w definicji Tokarczuk (2020) to zgoda „na siebie”, na radości i troski, która zobowiązuje do obserwacji i aktywności w zmienianiu siebie i świata. Pisarka podkreśla, że „czułość personalizuje to wszystko, do czego się odnosi (...), pozwala dać temu głos, dać przestrzeń i czas do zaistnienia i ekspresji. (...) Pojawia się tam, gdzie z uwagą i skupieniem zaglądamy w drugi byt, w to, co nie jest »ja« (...). Czułość jest spontaniczna i bezinteresowna, wykracza daleko poza empatyczne współodczuwanie (...). Czułość dostrzega między nami więź, podobieństwa i tożsamość. Jest trybem patrzenia, które ukazuje świat jako żywy, żyjący, powiązany ze sobą, współpracujący i współzależny” (Tokarczuk, 2020, s. 288).

W rozumieniu Tokarczuk (2020, s. 273) czuły narrator przeżywa zdarzenia dwukrotnie: w sytuacji zetknięcia się ze zdarzeniem oraz w momencie interpretacji, poddania pod namysł tego, co się wydarzyło. Bajka wydana w formie autorskiej książki daje nauczycielce wychowania przedszkolnego możliwość wielokrotnego przeżycia zdarzenia; co więcej, umożliwia zmianę rzeczywistości pozatekstowej dzięki wielokrotnemu (od)czytaniu, o którym pisze Tokarczuk (2013, s. 21) jako „cierpliwym zagłębianiu się w wielopiętrową, skomplikowaną, pełną znaczeń strukturę świata wokół mnie, za pomocą świadomego użycia języka, za pomocą gry znaków, kontekstów, odniesień”.

Powstanie autorskiej książki poprzedziły działania nauczycielki na rzecz poprawy funkcjonowania chłopca w przedszkolu oraz próby wpływania na jego sytuację rodzinną. U genezy książki leży zatem terapeutyczne oddziaływanie dorosłego na dziecko oraz oddziaływanie samego tekstu (Baluch, 1987; Chęcińska, 2015). „Dla dzieci należy pisać z zaangażowaniem i odpowiedzialnością. Bo wtedy akt twórczy staje się pełny. Kiedy pisarz postanawia się odwołać do rytmu świata, w który wpisany został człowiek jako dziecko. A głośne czytanie rytmem ten uzmysławia, zwielokrotnia i umacnia” (Chęcińska, 2015, s. 35). Wydaje się, że podejmując się wydania książki, autorka ten wpływ założyła. Publikacja książki jest zatem specjalnym aktem twórczym, ujawniającym przekonania nauczycielki o ważnej roli książki w rozwoju człowieka, która wzbogaca zasób wiadomości na temat świata. Wielu badaczy podziela pogląd, że interpretacja wydarzeń i postaw ludzkich opiera się głównie na znajomości literatury. Baluch (1987, s. 5) twierdzi, że „w dziele literackim relacje osobowe są istotnym składnikiem świata przedstawionego”. Autorka załączyła na nieparzystych stronach tzw. barometr

emocji. Redagując pytanie: „Co czuje Ada?”, skoncentrowała się na interpretacji przedstawionych zachowań i zaakcentowała ich wpływ na identyfikowane przez dziecko stany emocjonalne. W ten sposób umożliwiało zostało utożsamienie się czytelnika z bohaterem literackim (Chęcińska, 2015, s. 39). Ta „książka jest światem” (Baluch, 2005) wprowadzającym w problematykę samotności, odrzucenia, akceptacji, sprzyjającym rozwijaniu postaw twórczych. Znajdziemy w niej zaproszenie do dzielenia się swoją oceną sytuacji Ady i nazwania jej emocji oraz do aktywności plastycznej. W interaktywnej formie czytelnik snuje refleksje nad zachowaniem ludzi, relacjami między nimi, ich przyczynami i skutkami. Książka ta pełni rolę narzędzia biblioterapeutycznego, adresowanego do realnego dziecka, dzięki któremu oswoiło ono sytuację, poczuło się bezpieczne, kompensowało niezaspokojone potrzeby, rozwijało myślenie życzeniowe, odczuwało nadzieję, optymizm, siłę (por. Molicka, 2006). Prawdziwa historia jednostki, zamknięta w książce adresowanej do konkretnego dziecka, ma szansę na szersze oddziaływanie – jej rolą jest wpływ na każdego odbiorcę, ale i – za Tokarczuk (2020, s. 273) – na twórcę. Jawi się zatem jako szczególne narzędzie (auto)kreacji nauczyciela.

METODY I NARZĘDZIA BADAWCZE

W rozważaniach naukowych posłużono się indywidualnym studium przypadku z wykorzystaniem tekstu literackiego dla dzieci i autonarracji nauczycielki – autorki wydanej bajki. Obrona jakościowa metoda badawcza mieści się w obszarze badań biograficznych ze względu na to, że wypowiedź nauczycielki dotyczy wydarzeń z jej biografii, a te stanowiły inspirację i kanwę jej autorskiego tekstu literackiego.

Celem głównym postępowania badawczego uczyniono opis uwarunkowań aktywności nauczycielki w zakresie twórczości literackiej dla dzieci. Pomysł ten zrodził się z zainteresowania dydaktyką akademicką w obszarze przedmiotów polonistycznych na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, a wynika z potrzeby udzielenia odpowiedzi na pytania: O czym opowiada autorski tekst literacki nauczycielki wychowania przedszkolnego? Jaki był powód stworzenia tego tekstu literackiego i wydania w postaci książki? Jaką rolę spełnia w rozwoju własnym w opinii autorki? Jakie warunki są potrzebne do samorealizacji w twórczości literackiej dla dzieci nauczyciela wczesnej edukacji? Jakie zadania w praktyce nauczyciela mogą stać się źródłem inspiracji dla własnej twórczości literackiej dla dzieci?

Uznano, że próba odpowiedzi na pytania badawcze będzie wartościowa poznawczo i pomocna w planowaniu zajęć akademickich, których celem jest wyzwolenie własnej twórczości literackiej przyszłych nauczycieli¹. Głównym adresatem

¹ Znane są publikacje studenckich prób literackich (zob. np. Leszczawska, 2023).

niniejszego artykułu uczyniono badaczy edukacji polonistycznej na kierunkach nauczycielskich oraz badaczy aktywności literackiej czynnych nauczycieli.

Trzeba zaznaczyć, że nauczycielka wychowania przedszkolnego spełnia w tekście artykułu rolę osoby zaproszonej do badania oraz współautorki artykułu. Dbając o pożądaną asymetrię w badaniach jakościowych relacji między badaczem i badanym (Pilch, Bauman, 2001, s. 328), a przy tym unikając wątpliwości związanych z utożsamieniem osoby badanej ze współautorem artykułu, podzielono się rzetelnie zadaniami. Osoba współautorki i zaproszonej do badania nie miała wpływu na wybór perspektywy interpretacji wypowiedzi. Aby uniknąć zarzutu autopromocji, w podanym adresie bibliograficznym tekstu literackiego współautorka występuje przed zmianą nazwiska.

Zastosowaną techniką badawczą jest analiza treści autonarracji oraz analiza tekstu literackiego. Dokonana analiza polegała na wielokrotnej lekturze, służącej eksploracji danych ukierunkowanych na identyfikację treści istotnych dla postawionych pytań (Tomanek, Bryda, 2015, s. 56). Obrana metoda wywiadu swobodnego, mająca na celu wywołanie właściwej autonarracji, która została nagrana, a następnie poddana transkrypcji i analizie, zakładała zadanie jednego pytania: Proszę opowiedzieć o swoim życiu – nauczycielki wychowania przedszkolnego i autorki książki dla dzieci (Bednarz-Łuczewska, Łuczewski, 2012, s. 98). Proces analizy i interpretacji autonarracji przebiegał etapowo: najpierw autonarracja została uporządkowana według wątków, a następnie – poszukując ram i kontekstów interpretacyjnych – sięgnięto po kategorie związane z wyodrębnioną przez Krawczyk-Bocian (2023) perspektywą istnienia w biografii, którą uznano za najbardziej pojemną. W efekcie wpisano wyłonione wątki w perspektywę czułego narratora, obrazując je reprezentatywnymi cytatami. Próba analizy i interpretacji autonarracji i tekstu literackiego nauczycielki wychowania przedszkolnego w jednej perspektywie ma na celu ukazanie wyłaniającej się spójności między stworzonym przez nią światem tekstowym a światem pozatekstowym – biografią autorki, nauczycielki wychowania przedszkolnego.

DONIESIENIA Z BADAŃ WŁASNYCH. ANALIZA I INTERPRETACJA

Wypowiedź nauczycielki wychowania przedszkolnego została uporządkowana według pojawiających się wątków narracji charakterystycznych dla perspektywy czułego narratora (Krawczyk-Bocian, 2023). Przywołano reprezentatywne cytaty autonarracji uzyskane do celów badawczych.

1. Odkrywanie w świecie przyczynków do własnego rozwoju

W wypowiedzi nauczycielka wychowania przedszkolnego przyznaje, że dostrzega w środowisku swojej pracy możliwości własnego rozwoju. Zna swoje

predyspozycje do twórczej aktywności i chętnie je wykorzystuje. Jest przekonana o tym, że jej działanie nie pozostaje bez pozytywnego wpływu na dzieci. W opinii nauczycielki autorska twórczość literacka kierowana do dzieci to wyraz spełnienia w roli i kolejnego kroku we własnym rozwoju zawodowym.

Zainspirowana moim podopiecznym stworzyłam barwną historyjkę, która tworzy pomost pomiędzy dorosłym a dzieckiem. To nie tylko opowieść dla dzieci. To historyjka dla rodziców, nauczycieli i wszystkich dorosłych. Należy ją traktować jako odpowiedź do rozmów z dzieckiem. (...) Mam nadzieję, że ta historia pomoże odzyskać uśmiech każdemu dziecku (...).

Spojrzałam na siebie inaczej – jak na osobę, która może wykorzystać swoje zasoby i umiejętności, by działać. (...) Spełniam się w sposób kreatywny i mam nadzieję, że komuś pomogę. (...) Wykorzystuję umiejętność pisanie opowiadań i talent malarski.

2. Rozczytywanie historii życia innych

Nauczycielka wychowania przedszkolnego przypatruje się dziecku z uwagą, zna jego historię życia, uwarunkowania rozwoju, predyspozycje, zainteresowania. Dodatkowo powodem stworzenia tego tekstu literackiego i wydania go w postaci książkowej było głębokie przekonanie o roli książki w życiu dziecka, a także świadomość oddziaływania nauczyciela i swoich indywidualnych możliwości.

Jako nauczyciel wychowania przedszkolnego spotykałam się u dzieci z zatrważającym brakiem akceptacji siebie, trudnościami w sferze emocjonalnej, problemami, które przerosłyby niejednego dorosłego.

Bajka została stworzona podczas wspólnego dialogu z jednym z przedszkolaków. Jego bagaż życiowy był tak ciężki, że trudno było mu go samemu unieść. Wskutek czego całkowicie zamknął się w sobie. Doświadczony przemocą fizyczną oraz psychiczną ze strony jednego z rodziców, zmagał się z lękami, brakiem akceptacji siebie, autoagresją, a przede wszystkim ogromnym smutkiem. Pasjonował się jeżach, a między innymi imponowały mu jeże pigmeje.

Podobnie było z chłopcem, dzięki któremu ta historia mogła powstać. Podziwiał inne dzieci i sądził, że czuł się gorszy. Rzadko nawiązywał kontakty, a jedynie z boku obserwował zachowania kolegów z grupy i starał się naśladować ich w zabawie.

Autorka daje wyraz swojego zrozumienia dla emocji podopiecznego. W świecie przedstawionym w bajce główna bohaterka o imieniu Ada jest jednocześnie narratorem. Opowiada o zdarzeniach w pierwszej osobie liczby pojedynczej – snuje zatem osobistą opowieść o poczuciu odrzucenia i samotności.

3. Przypatrywanie się sobie z boku w różnych sytuacjach życiowych, które były naszym udziałem

Nauczycielka wychowania przedszkolnego zna rolę, którą odgrywa w życiu swojego podopiecznego. W wypowiedzi z refleksją analizuje swoje zachowanie w różnych sytuacjach, które były jej udziałem, dostrzega ich znaczenie dla

dziecka. Wspomina o swoich poszukiwaniach rozwiązań adekwatnych do dziecięcych potrzeb, a przede wszystkim o nieustawianiu w działaniach mimo początkowych niepowodzeń.

Rozpoczęłam od podsuwania mu ilustrowanych mini karteczek, na których znajdowały się jeżyki. Nasza trudna relacja zaczęła się rozwijać – od liścików po wspólne tworzenie ilustracji, a w ostateczności wymyślanie do nich fabuły.

Kiedy inicjowałam z chłopcem rozmowę i podsyłałam jakiś rysunek i w zamian dostawałam pustą kartkę – widziałam w tym jego odpowiedź „Nie ufam ci, ale chcę przy tobie być”. Inaczej nie odesłałby pustej kartki i nie czekałby na kolejne.

Sądzę, że nasza historia wpłynęła na niego (...). Nie upatruję tylko i wyłącznie mocy sprawczej w sobie i książce. To przede wszystkim współpraca między wieloma podmiotami – poradnią, psychologiem, pedagogiem. Jednak jestem przekonana, że książka była dużym wsparciem dla tego chłopca. Na pewno jednym z kanałów komunikacji – przez obraz, słowo – któremu daliśmy wspólnie czas.

W świecie przedstawionym w bajce to właśnie nauczycielka przełamuje opór przedszkolaków przed nawiązaniem relacji z jeżem.

4. Rozpoznawanie zdarzeń i sensów, które układają się w koloryt naszej indywidualnej biografii

Nauczycielka odnosi zdarzenia na kanwie zawodowej do swojej biografii i nadaje im znaczenie. Rozumie z perspektywy czasu swoje motywacje w działaniu z dzieckiem; przyznaje, że dotyczą jej utrwalonych postaw i przekonań.

Książki były ze mną od zawsze. Nie tylko na półce. (...) Jako nauczyciel wymyślałam wielobarwne historyjki dla dzieci, które były stworzone z myślą o nich, ale też z nimi. Coś w rodzaju rozmowy i niejednokrotnie intrygującej debaty. Występowały w nich różne ulubione dziecięce postacie – różowe jednorożce, roztąnczone roboty, przyjacielskie pieski, figlarne kotki, a i docelowo powstała Ada. Niepozorny jeżyk, który gdyby nie jeden odważny pięciolatek, to prawdopodobnie nigdy nie ujrzałby światła dziennego.

5. Umiejętność mówienia i pisania o swoich doświadczeniach w najbliższej (często intymnej) przestrzeni

Nauczycielka wychowania przedszkolnego posiada umiejętność mówienia i pisania o swoich doświadczeniach, często intymnych. Nie ma trudności w dzieleniu się oczekiwaniami wobec siebie i środowiska pracy.

Chciałam tworzyć środowisko edukacji pełne twórczości, kreatywności, pasji i serca, która będzie też sprawiać radość nauczycielowi – mnie. (...) Tak tylko mogłam się spełniać, ale również odreagować trudne sytuacje, napotkane podczas pracy zawodowej. Traktowałam to jako mechanizm wsparcia dla siebie i odskocznię.

To było naprawdę cudowne dla mnie uczucie widzieć, jak dziecko załknione, osamotnione i bez samoakceptacji zaczyna się otwierać. Ten konkretny przypadek wstrząsnął mną emocjonalnie

i pomógł zrozumieć, że czasem tak niewiele od nas trzeba, aby pomóc. Ten chłopiec stracił całkowicie zaufanie do dorosłych. Jestem mu wdzięczna za to, że mi zaufał i że mogłam mu tę krzywdę zrehabilitować chociaż w części.

W świecie przedstawionym w bajce dzięki nauczycielce – pani Joli – jeź zrozumiał, że inność nie musi być powodem samotności i braku akceptacji.

6. Przypatrywanie się swojemu życiu wewnętrznemu

W wypowiedzi nauczycielka wychowania przedszkolnego z uwagą przypatruje się swojemu życiu wewnętrznemu. Nazywa emocje towarzyszące jej przy tworzeniu autorskiej książki i związane z próbami pomocy dziecku.

To książka, która nie tylko przedstawia historię i los chłopca. To mój sposób na wyrażenie tego, co czuje nauczyciel. To moja perspektywa świata. Ta historia to mój sprzeciw względem dyskryminacji i naruszania praw dziecka.

Ciągle przychodzi mi myśl, że cały proces wsparcia tego dziecka mógł rozpocząć się o wiele wcześniej i zastanawiam się, czy zrobiłam wszystko, co mogłam.

W świecie przedstawionym w bajce dzięki sposobowi, w jaki nauczycielka przedstawia jeża dzieciom, Ada zdobywa nowych przyjaciół, którzy lubią ją taką, jaka jest – małą, z kolcami, powolną i niezdarną.

7. Zatrzymanie czasu w opowieści

Nauczycielka wychowania przedszkolnego w autorskiej bajce dla dzieci świadomie utrwała prawdziwe zdarzenia ze swoim udziałem. Dokonana w ten sposób swego rodzaju stop-klatka pozwala z dystansem przyjrzeć się temu, co się stało. Zatrzymanie czasu w autorskiej bajce zainspirowanej prawdziwymi wydarzeniami jest celowe.

Nietrudno się zatem domyślić, że język Ada to tak naprawdę chłopiec, któremu odebrano większość jego praw, przez co czuł się wyobcowany i – jak sam często powtarzał – inny.

Ada to postać zalekniona, z niską samooceną i motywacją. Zależało mi na tym, aby podkreślić, że dziecko ma prawo do popełniania błędów, własnych emocji (smutku, złości). (...) Wędrówka Ady przez las to metafora napotykania przeszkód i poszukiwania schronienia, którym okazuje się dobre słowo i życzliwość dzieci i nauczyciela w przedszkolu.

Wypowiedzi nauczycielki ujawniają uwarunkowania jej twórczości literackiej. To wysoka samoświadomość własnych predyspozycji, decyzja o ich wykorzystywaniu w pracy, poszukiwanie możliwości ku temu, a także gotowość i odporność na niepowodzenia. Wypowiedzi nauczycielki ujawniają również źródło inspiracji dla własnej twórczości. Są nim zadania nauczyciela wpisane w jego codzienne powinności zawodowe, tj. uważna obserwacja, diagnoza i wrażliwe towarzyszenie dziecku w każdej sytuacji.

ZAKOŃCZENIE

Autorski tekst literacki nauczycielki powstał z inspiracji pracą z konkretnym dzieckiem. Nauczycielka odzwierciedliła w nim potrzeby chłopca, które poznała dzięki wnikliwej obserwacji jego stanów emocjonalnych. Uszyńska-Jarmoc (2015, s. 150–152) wskazuje, że interakcję wychowawczą cechuje dwukierunkowość wpływów uczestników i naprzemienność zachowania. Autorka zauważa, że łatwiej jest twórcemu nauczycielowi wchodzić w symetryczne interakcje z dzieckiem, gdyż ma łatwość dostrzegania i rozumienia dziecięcych stanów psychicznych, tworzenia sytuacji dialogu. Adamek (2014, s. 34–45) przypomina, że działanie twórczego nauczyciela jest działaniem komunikacyjnym, charakteryzującym się użyciem „języka możliwości”. Takim „językiem” (słowami, obrazami) posługuje się nauczycielka w pracy z chłopcem, ale również bohaterka w autorskiej bajce – nauczycielka, która mówi w sposób zachęcający przedszkolaków i języka do życzliwości i otwartości. Tym samym kreowana jest przestrzeń edukacyjna w kulturze dialogu, poszanowania inności i indywidualności oraz udzielane jest konkretne wsparcie.

Bruner (2006) podkreśla, że historie, które znamy, pomagają nam w interpretacji wydarzeń życiowych, zapewniają perspektywę. Główny bohater bajki jest jeżem – postacią zaczerpniętą wprost z bliskich temu dziecku doświadczeń. Mamy również postać nauczycielki, która skutecznie używa „języka możliwości” w komunikacji – przedstawia jeża jako zwierzę piękne i pożyteczne. Postać ta odzwierciedla życzenia autorki względem sytuacji skrzywdzonego dziecka. Wyrażenie tych życzeń pozwala nadać pewną strukturę, porządek zastanej rzeczywistości. Niewątpliwie w tym wątku autorskiej bajki dla dzieci ujawnia się szczególnie jej autobiograficzny charakter. Zdaniem Lasocińskiej (2013, s. 16) refleksyjne odnośnienie się do własnej biografii daje możliwości rozwijania samego siebie, uczenia się na każdym etapie życia, szanse decydowania o własnej przyszłości. Przedstawienie historii z własnego życia często łączy się ze zmianą wyobrażeń o sobie i z odkrywaniem nowych wyjaśnień tych samych sytuacji i zdarzeń. Wydaje się, że autorska książka wychodzi naprzeciw potrzebom samej autorki. Utrwalone w niej i wielokrotnie odczytywane emocje, stany psychiczne i postawy służą nauczycielce w rozwoju samoświadomości autorefleksyjnej.

Twórcze podejście nauczycielki ujawniło się w zawodowej codzienności, ale też w interpretacji zdarzeń, które były jej udziałem. Twórczą otwartość wyeksponowała w obserwacji funkcjonowania dziecka w przedszkolu, w poznaniu jego sytuacji rodzinnej, w wyborze wsparcia chłopca, w przekraczaniu codziennej rutyny i w kreowaniu klimatu zabawy. Twórczość nauczycielki jest związana z publikacją książki, nieszablonowym stosunkiem do zdarzeń i doświadczeń oraz z obranym stylem własnego postępowania w pracy z dzieckiem. Publikacja książki na kanwie prawdziwej historii w tym przypadku wiąże się z pragnieniem

zmiany dla chłopca i dla siebie, co w istocie się dokonuje – autorka wyraża przekonanie o poprawie funkcjonowania dziecka w przedszkolu i jego sytuacji rodzinnej (por. Lasocińska, 2013, s. 20–24).

Proces tworzenia tekstu literackiego i wydanie go w postaci książki dla dzieci połączył świadomość własnych możliwości wpływania na to, jak znaczącą rolę się pełni oraz stał się nieszablonowym narzędziem własnego rozwoju. Zauważona przez nauczycielkę przemoc wobec dziecka stanowi dla niej rodzaj kryzysu biograficznego, któremu nadała sens i znaczenie. Literacka narracja pozwala jej pełniej zrozumieć i przeinterpretować tę trudną sytuację, a tym samym wyzwala w niej nowe możliwości (por. Bruner, 2006; Trzebiński, 2002, s. 27). Postać nauczycielki w autorskiej bajce to czytelna koncepcja siebie w roli nauczyciela, będąca efektem fantazjowania i pokonywania własnych ograniczeń (Konieczna, 2004, s. 26). Deklaratywność w kreacji tej postaci świadczy o rozwojowej aktywności w prezentacji siebie innym.

Tworząc autorską bajkę i wydając ją w formie książki, nauczycielka obdarzyła narratora wolnością w kreowaniu świata tekstowego, a ten – „mówiąc” własnym głosem – wychodzi naprzeciw jej życzeniom. Sytuacja dziecka odrzuconego ma ulec poprawie, nie może skończyć się źle. Stworzenie lepszego świata przedstawionego na kanwie osobistych doświadczeń wzbogaca autorkę w nową wiedzę, sprzyja lepszemu samopoznaniu i samorozumieniu – pozwala odkryć własną wyjątkowość (zob. Straś-Romanowska, 2010, s. 24), a zatem jest narzędziem autokreacji w jej rozwoju zawodowym. Warto podkreślić, że swoją aktywność pisarską autorka określa jako wyraz pasji i własnych wartości.

Zgodnie z koncepcją rozwoju Butlera, która zakłada integralność pomiędzy rozwojem zawodowym a rozwojem osobistym, autorska książka dla dzieci nauczycielki wychowania przedszkolnego może być (od)czytana jako czuła opowieść o dziecku i o niej samej (por. Jezierski, 2010).

BIBLIOGRAFIA

- Adamek, I. (2014). Kreatywność i twórczość potrzebą i wartością nauczyciela. W: I. Adamek, J. Bałachowicz (red.), *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka* (s. 34–47). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Baluch, A. (1987). *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Baluch, A. (2005). *Książka jest światem. O literaturze dla dzieci małych oraz dla dzieci starszych i nastolatków*. Kraków: Universitas.
- Bednarz-Łuczewska, P., Łuczewski, M. (2012). Podejście biograficzne. W: D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia* (t. 2; s. 91–109). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bozorovna, S.Z. (2023). Formation of Innovative Activities of Technology Teacher. *European Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(2), 158–161. DOI: 10.61796/ejheaa.v1i2.123

- Bruner, J. (2006). *Kultura edukacji*. Kraków: Universitas.
- Butler, J. (1992). Teacher Professional Development: An Australian Case Study. *Journal of Education for Teaching*, 18(3), 221–227. DOI: 10.1080/0260747920180302
- Chęcińska, U. (2015). Książka jest światem. O kulturze edukacji czytelniczej jako impresji postaw. W: A. Ungeheuer-Gołąb, M. Chrobak, M. Rogoż (red.), *O tym, co Alicja odkryła... W kręgu badań nad toposem dzieciństwa i literaturą dla dzieci i młodzieży* (s. 33–42). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Day, C. (2008). *Rozwój zawodowy nauczyciela*. Gdańsk: GWP.
- Dudzikowa, M. (1993). Kompetencje autokreacyjne – możliwość ich nabywania w toku studiów pedagogicznych. *Edukacja, Studia, Badania, Innowacje*, 44(4), 14–28.
- Gaś, Z. (2001). *Doskonalecy się nauczyciel*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Jezierski, K. (2010). Zagadnienie tożsamości w ujęciach Dana P. McAdamsa i Erika H. Eriksona. *Psychologia Rozwojowa*, 15(4), 93–102.
- Konieczna, E. (2004). *Arteterapia w teorii i praktyce*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Korczak, J. (1987). *Myśli*. Warszawa: PIW.
- Kozielecki, J. (1991). *Psychologiczna teoria samowiedzy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Krawczyk-Bocian, A. (2023). *Biograficzne istnienie w opowieści*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Lasocińska, K. (2013). Twórcze aspekty działań autobiograficznych. W: K. Lasocińska, J.K. Wawrzyniak (red.), *Autobiografia jako twórcze wyzwanie. Scenariusze warsztatów biograficznych* (s. 16–43). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Leszczawska, M. (red.). (2023). *Szafka z bajkami. Opowieści terapeutyczne studentów pedagogiki i filologii polskiej*. Jelenia Góra: Wydawnictwo Karkonoskiej Państwowej Szkoły Wyższej.
- Łukasik, J.M. (2018). Rozwój osobisty nauczyciela – nieobecna kategoria. *Ruch Pedagogiczny*, (2), 29–37.
- Łukasik, J.M. (2020). Rozwój osobisty i zawodowy nauczycielek w okresie wczesnej dorosłości. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, (3), 85–97.
- Molicka, M. (2006). Psychologiczne aspekty aksjologii baśni. W: G. Leszczyński (red.), *Kulturowe konteksty baśni. T. 2: W poszukiwaniu straconego królestwa* (s. 110–122). Poznań: Centrum Sztuki Dziecka.
- Oreck, B. (2004). The Artistic and Professional Development of Teachers: A Study of Teachers' Attitudes Toward and Use of the Arts in Teaching. *Journal of Teacher Education*, 55(1), 55–69. DOI: 10.1177/0022487103260072
- Pilch, T., Bauman, T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Straś-Romanowska, M. (2010). Psychologia wobec małych i wielkich narracji. W: M. Straś-Romanowska, B. Bartosz, M. Żurko (red.), *Psychologia małych i wielkich narracji* (s. 21–40). Warszawa: Eneteia.
- Tokarczuk, O. (2013). Palec w soli, czyli krótka historia mojego czytania. W: M. Rabizo-Birek, M. Pocałun-Dydacz, A. Bieniasa (red.), *Światy Olgi Tokarczuk. Studia i szkice* (s. 13–22). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Tokarczuk, O. (2020). *Czuły narrator*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Tomanek, K., Bryda, G. (2015). Odkrywanie postaw dydaktyków zawartych w komentarzach studentek. Analiza treści z zastosowaniem słownika klasyfikacyjnego. *Przegląd Socjologiczny*, 64(4), 51–81.
- Tomczyk, N. (2022). *A jeżeli jesteś inny. Historyjka o tym, jak kochać siebie za to, jakim się jest*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

Trzebiński, J. (2002). *Narracja jako sposób rozumienia świata*. Gdańsk: GWP.

Uszyńska-Jarmoc, J. (2015). Kreatywność nauczycieli a ich przekonania i intencje dotyczące interakcji wychowawczych z dziećmi. W: J. Uszyńska-Jarmoc, B. Kunat (red.), *Twórczość codzienna jako aktywność całościowa człowieka* (s. 147–158). Białystok: Trans Humana.

ABSTRACT

The preschool teacher's own literary text for children of a preschool teacher based on her professional experience, published in book form, is a special tool – the impact on the child and the development of the teacher. The main goal of the article was to reach the determinants of the teacher's motivation for literary activity for children. An individual case study using a literary text and an interview with its author was used. The research technique used is the content analysis of the interview with the author and the analysis of her literary text. The analysis draws on categories related to one of the perspectives of existence in biography – the sensitive narrator. In the text, the teacher perpetuated the needs of a real child. The genesis of the author's book lies in the therapeutic impact of the teacher on the child and the impact of the text itself. The process of creating a literary text for children combined the teacher's awareness of her own ability to influence who she is and became a tool for her own development. The preschool teacher's own book for children is a tool of (self-)creation – a story about the child and herself.

Keywords: teacher; creativity; children's book; self-creation; development